

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка**

природничо-географічний факультет

кафедра ботаніки

МІЧУРІНСЬКІ ЧИТАННЯ
(до 155-річчя з Дня народження І. В. Мічуріна)

МАТЕРІАЛИ
студентської наукової конференції

23 квітня 2010 року

Суми – 2010

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Торяник *Валентина Миколаївна*, доцент кафедри ботаніки (голова оргкомітету)

Голубцова *Юлія Іванівна*, заступник декана природничо-географічного факультету з наукової роботи (член оргкомітету)

Мануйлова *Ірина Станіславівна*, студентка 642 групи (член оргкомітету)

80 РОКІВ ДИВОВИЖНОГО ЖИТТЯ І. В. МІЧУРІНА – НЕВТОМНОГО ДОСЛІДНИКА, ТВОРЦЯ І ПЕРЕТВОРЮВАЧА ПРИРОДИ

К. М. Горобченко

студентка 642 групи природничо-географічного факультету

Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка

Видатний садівник і селекціонер І. В. Мічурін за 80 років свого життя встиг зробити так багато, що плодами його праці будуть користуватися ще багато поколінь. Сорти рослин, виведені Іваном Володимировичем Мічуріним не втратили своєї цінності й до сьогодні. Слава про мічурінських гібридів поширилася по всьому світу. У 1913 році департамент землеробства США умовляв І. В. Мічуріна переїхати до Америки або продати свою колекцію рослин, але той відмовився, пояснивши це так: „Плохо приживаються взрослые растения на другом месте, а люди тем более”.

Голландці, що знаються на квітах, пропонували Мічуріну великі гроші (20 тисяч царських рублів золотом) за цибулини лілії фіалкової (виглядає квітка як лілія, а пахне, як фіалка) за умови, що квітка ця більше не буде вирощуватися в Росії. Не продав ... Девіз Мічуріна: „Ми не можем ждать милостей от природы, взять их у нее – наша задача”. У цієї фрази є продовження: „Но к природе необходимо относиться с уважением, бережливо и по-возможности сохранять в первоизданном виде ...” Мічурін дуже любив троянди і вивів близько тридцяти нових сортів троянд – Князь Варягів, Князь Рюрик, Нептун, Церера, Цариця Світу та інші [5].

Ще на самому початку садівницької діяльності на основі особистих спостережень і після огляду садів Рязанської, Тульської, Калузької губерній Іван Володимирович переконався, що старі російські сорти внаслідок хвороб та шкідників давали мізерні врожаї, а південні сорти потрібно було на зиму загортати. Він констатував загрозу виродження російських сортів, що спричинило б необхідність купувати яблука та груші за кордоном.

У селекційній роботі І. В. Мічурін використовував понад тисячу дорослих рослин і кілька десятків тисяч молодих, півтора десятка плодових і ягідних культур, кілька десятків ботанічних видів. У розпліднику він зібрав унікальну колекцію рослин з різних точок земної кулі – з Далекого Сходу, Кавказу, Тибету, Китаю, Канади та інших країн. Все життя Іван Володимирович вів робочі щоденники. У них багато конкретних рецептів на всі випадки життєдіяльності саду.

Схрестивши дику Уссурійська грушу з французьким сортом Бере Діль, вчений отримав новий сорт – Бере зимова Мічуріна. Плоди його смачні і не втрачають якостей до лютого. Крім того, сорт щорічно плодоносить, корі його дерева не загрожують опіки, квіти стійкі до ранкових приморозків. Не даремно до цей сорт живе до сьогодні, як, втім й інші – на рахунок І. В. Мічуріна 48 сортів яблунь, 15 сортів груш, 33 сорти вишні та черешні. Деякі з них використовувалися і використовуються як донори зимостійкості при виведенні нових сортів.

Відзначив сторічний ювілей і сорт яблуні, створений І. В. Мічуріним – Пепен шафранний. Цей сорт достатньо стійкий до весняних приморозків, пізно цвіте, після пошкодження взимку морозами швидко відновлюється, регулярно

плодоносить. Якщо сад чи ділянка саду розташована в місці, де віють холодні вітри, де яблуням влітку незатишно, а взимку холодно, виручить сорт Безсім'янка Мічурінська. Її плоди дозрівають у середині серпня і лежать до січня. Смак їх кисло-солодкий з приємним ароматом. У несприятливих умовах зможе плодоносити ще один мічурінський сорт – китайка золота рання. Дрібні золотисто-жовті яблучка його вистигають на початку серпня, але зберігаються не більше 10 днів. Крім названих вирощуються сьогодні ще кілька мічурінських сортів яблунь – Слов'янка, Ренет бергамотний, Пепін-китайка, Кулон-китайка, Комсомалець.

Щоб підвищити зимостійкість слив, І. В. Мічурін використав терен і отримав три сорти терносливу, смак плодів якого був середнім між сливою і тереном. З цією метою вчений схрестив сливу з терносливою і вивів декілька сортів слив, зокрема Ренклюд колгоспний, який існує з 1899 року [6].

Горобина, актинідія, терен, черемха, аронія, вишня повстяна вирощуються багатьма садівниками, але рідко хто з них знає, що всі ці рослини ввів у культуру І. В. Мічурін. Цікаво, що він схрещував між собою не тільки різні види горобини, а й займався віддаленою гібридизацією, тобто схрещував горобину з її далекими родичами – мушмулою (сорт Мічурінська десертна), грушею (Алая велика, Рубіновий), глодом (Гранатна), аронією (Лікерна), яблунею і грушею (Титан). І зараз всі ці сорти мають велику популярність. Вони рано вступають у плодоношення, дерева не бувають високими, плоди цілком їстівні, багаті на вітаміни [1].

За часів юності І. В. Мічуріна у Росії тютюну майже не вирощували. Кращі сорти жовтого турецького тютюну не визрівали. І тоді селекціонер поставив перед собою завдання – ввести в культуру нові сорти тютюну – більш раннього терміну дозрівання, з меншим відсотком нікотину. Від запліднення жовтого Болгарського раннього тютюну Суматранським дрібно-листовим, він отримав новий скоростиглий ароматний сорт, здатний визрівати не тільки в центрі Росії, але й на Уралі. Також він розробив агротехніку тютюну, а також сконструював машину для його різання [4].

Уміння побачити в природі те, що приховано від байдужого спостерігача, виявилось у І. В. Мічуріна з раннього дитинства. Ще в трирічному віці він не на жарт збентежив батька і матір (завятих садівників-городників-квітників), побажавши прийняти участь в посіві насіння [3].

Почавши в 20 років селекцію плодівих рослин, він не мав ні коштів, ні імені, ні освіти. Що чекало його на цьому шляху? Помилки, невдачі? Заяви про „непотрібність” його робіт, про те, що його досліди – „нісенітниця”, ображали юнака, але відступати він не збирався. Одруження в 1874 році на скромній, серйозної дівчині зіграло в його житті вирішальну роль – Сашенька була самовідданою людиною і стала чоловікові вірним другом, незмінним помічником і опорою в його працях і випробуваннях. Після народження дітей І. В. Мічурін як батько сімейства найсуворішим чином вираховував всі витрати до копійки, утримуючи себе від зайвих витрат. Ось повний трагізму запис із щоденника: „Протягом п'яти років годі й думати про придбання землі або розширення ділянки. Витрати скоротити до крайніх меж”!

Дочка Мічуріна – Марія Іванівна писала: „Свої думки і почуття батько присвячував світу рослин. Забував про одяг, про їжу, про потреби та гроші сім'ї і всі свої мізерні доходи вкладав у насіння, що його цікавило. Мати йшла йому назустріч,

також відмовляючи собі у всьому необхідному. Нескінченне висаджування рослин, перекопування та розпушування ґрунту вдень, записування і читання літератури вночі, забирали сили батька” [4].

Багато хто з сучасників І. В. Мічуріна вважали його відлюдкуватою і суворою людиною – з вічною цигаркою у роті і незмінною тростиною в руці (палив Іван Володимирович з дванадцяти років і до самої смерті, а з тростиною ходив, бо в юності невдало впав з дерева і пошкодив колінну чашечку). Але насправді похмурым він не був, не уникав спілкування з людьми.

Взимку 1881 року начальник Козловського залізничного депо інженер Граунд запропонував Мічуріну обладнати електричне освітлення на станції Козлов. Нововведення щойно з'явилося в найбільших містах Росії, але у Мічуріна був солідний досвід роботи з механічної частини і, консультований Граундом, він блискуче виконав завдання. „Покинули б ви, пан Мічурін, возитися зі своїм садом”, – сказав йому інженер, – „Ви ж готовий першокласний електротехнік”. Але „електротехнік” і чути не хотів про зраду садівництву [2].

І. В. Мічурін був чудовим годинниковим майстром. До того, як купив землю і зайнявся селекцією, тримав власну годинникову майстерню і по звуку годинника безпомилково визначав, „на що” механізм хворий. Він взагалі любив майструвати. В його будинку було багато інструментів, зроблених ним власноруч: долото, ручний секатор, компактний апарат для вигонки ефірного масла з пелюсток троянд, унікальні годинники, запальничка, портсигар, легка портативна машинка для нарізання тютюну, спеціальна машинка для набивання цигарок тютюном „мічурінського” сорту. І. В. Мічурін також ремонтував велосипеди, швейні машинки, мисливські рушніці, телефонні і телеграфні апарати. Мав унікальну майстерню з виготовлення муляжів фруктів та овочів з воску. Вже у зрілому віці Мічурін самостійно освоїв акварель, і його малюнки вражали своїм професіоналізмом, і ті, що стосувалися садівницької справи, були досить точними [2].

Як розповідав Олександр Курсаков – правнук І. В. Мічуріна: „За ним закріпилася слава знахаря, чаклуна. Він знав безліч трав, які мають лікувальні властивості, готував з них всілякі мазі, відвари, зцілював мігрень, свинку, ниркові кольки, фурункульоз, серцеву недостатність, рак, видаляв каміння з нирок. Він володів здатністю впливати на ріст рослин і поведінку людей. Бувало, йшов з паличкою по полю і показував: „Цей, цей і цей залишити, решту викинути”. Із 10 тисяч сіянців якимось чином виділяв два–три. Його помічники таємно від нього намагалися пересадити відкинуті ним рослини, але жодна з них не дала початок новому сорту. Він міг годинами розмовляти з рослиною, яка от-от мала загинути і несподівано поверталася до життя. Міг спокійно увійти в будь-якій двір, і величезні сторожові пси не гавкали. Птахи без побоювання сідали йому на капелюх, плечі, клювали з долонь зерна”.

Мічурін вражав знайомих винятковим талантом приручати тварин і птахів. Він з дитинства любив годувати горобців – вранці і ввечері, круглий рік, незважаючи на погоду. Під стріхи ганку ним були влаштовані дощаті жолоби для гніздування і зимівлі птахів. Широка дошка-годівниця, на яку Іван Володимирович висипав зерна конопель і проса, завжди була повна горобців. У кишені завжди

знаходився шматок білого хліба (чорний горобці не беруть), з якого вчений катав кульки, і горобці сідали йому на плечі, на капелюх, на руки. Мічурін приручав навіть жаб, в його будинку жила ручна галка, він розводив голубів, стежачи за спадковими ознаками їх нащадків.

І не зважаючи ні на що, у своїй автобіографії Іван Володимирович писав: „...Через мои руки прошли десятки тысяч опытов. Я вырастил массу новых разновидностей плодовых растений, из которых получилось несколько сот новых сортов, годных для культуры в наших садах, причем многие из них, по своим качествам, нисколько не уступают лучшим иностранным сортам.

Теперь даже самому не верится, как я, со своим слабым, болезненным сложением мог вынести все это. Только всепоглощающая страсть, до полного самозабвения, могла дать ту невероятную стойкость организму, при которой человек становится способным выполнить непосильный для него труд...

Я, как помню себя, всегда и всецело был поглощен только одним стремлением выращивать те или иные растения и настолько сильно было такое увлечение, что я почти совершенно не замечал многих остальных деталей жизни; они как-то все прошли мимо меня и почти не оставили следа в памяти....” [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахарев А. Н. Мичурин в жизни. – М.: Знание, 1980. – 224 с.
2. Вавилов Н. И. Памяти И.В.Мичурина // Природа. – 1935.– №6. – С. 91–93.
3. Васильченко И. Т. – Иван Владимирович Мичурин, 1855 -1935. – М.: Наука, 1963. – 329 с.
4. Лебедев В. А. Иван Владимирович Мичурин. М.: «Молодая гвардия», 1956. – 254 с.
5. <http://www.florets.ru/dom-sad-ogorod/nasledie-michurina.html>
6. http://www.cargobay.ru/news/gudok/2003/2/28/id_107704.html

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ІВАНА ВОЛОДИМИРОВИЧА МІЧУРИНА

А. П. Долгополова
*студентка 642 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Ми не можем ждать милостей от природы,
взять их у нее – наша задача.

И. В. Мичурин

Видатний представник світової біологічної науки І. В. Мічурін народився 15 (27) жовтня 1855 року в невеликому маєтку Вершина поблизу села Довге Пронського повіту Рязанської губернії (нині село Мічурівка Пронського району Рязанської області).

Прадід І. В. Мічуріна, Іван Наумович і дід Іван Іванович, були дворянами, учасниками Вітчизняної війни 1812 року, жваво цікавилися садівництвом і зібрали багату колекцію плодкових дерев і бібліотеку сільськогосподарської літератури [1].

Батько І. В. Мічуріна, Володимир Іванович, отримав домашню освіту і служив на Тульському збройному заводі ім. Петра I як приймальник зброї. Коли вийшов у відставку в чині губернського секретаря, то оселився у своєму маєтку Вершина (поблизу села Юмашівка Пронського повіту Рязанської губернії), де займався садівництвом та бджільництвом. Володимир Іванович був членом Вільного економічного товариства, від якого отримував літературу і насіння сільськогосподарських культур. Взимку і восени навчав грамоті сільських дітей у себе вдома. Мати, Марія Петрівна, мала слабе здоров'я і померла в тридцяти трьохрічному віці, коли І. В. Мічуріну було всього чотири роки від народження [2].

Іван Володимирович Мічурін був сьомою дитиною, але його брати і сестри померли ще дітьми. Хлопчик працював разом з батьком у саду, на пасіці, висаджував дерева, займався щепленнями. У восьмирічному віці він уже досконало вмів робити окулірування, копулірування і аблактіровку рослин. Крім того, він з іншими дітьми здійснював екскурсії до руїн татарської фортеці, що знаходилася в околицях Юмашівки, а також любив риболовити. Разом з тим він видрізнявся від однолітків пристрастю до занять з рослинами [1].

Навчався І. В. Мічурін спочатку вдома, а потім у Пронському повітовому училищі Рязанської губернії, присвячуючи вільний і канікулярний час роботі в саду. Після закінчення училища, батько почав готувати сина за курсом гімназії до вступу до Петербурзького ліцею, але несподівано захворів і помер. Маєток Мічуріних було закладено і продане за борги. Дядько, Лев Іванович, допоміг Володі Мічуріну визначитися зі вступом до Рязанської губернської гімназії, з якої однак він був виключений у 1872 році за „неповагу до начальства”.

У 1872 р. І. В. Мічурін перебрався в м. Козлов (згодом Мічурінськ), як ніколи не залишав надовго практично до кінця життя.

Наприкінці 1872 р. він отримав місце комерційного конторника товарної контори станції Козлов, у 1874 р. зайняв посаду товарного касира, а потім і одного з помічників начальника тієї ж станції. Протягом 1876–1889 рр. І. В. Мічурін – монтер годинників і сигнальних апаратів на ділянці залізниці Козлов – Лебедян [3].

Будинок, в якому жив і працював І. В. Мічурін

У 1874 р. Іванович Володимирович одружився на Олександрі Василівні Петрушиній, дочці робочого гуральні. Від цього шлюбу народилося двоє дітей: син Микола і дочка Марія.

Постійно відчуваючи матеріальну скруту, І. В. Мічурін відкрив у місті, при своїй квартирі, годинникову майстерню, яка й давала гроші на утримання родини. Вільний від роботи у майстерні час він присвячував створенню сортів плодово-ягідних культур. З цією метою у 1875 р. він взяв в оренду за 3 рублі на місяць порожню міську садибу в околицях м. Козлова площею 130 кв. сажнів (близько 500 кв. метрів) з невеликою частиною занедбаного садка. Там він невдовзі створив колекцію плодово-ягідних рослин з більш, ніж 600 видів, і орендована садиба просто переповнилася рослинами. Тоді родина Мічуріних переходить на квартиру в будинку Лебедева на Московській вулиці з двором і садом, який через два роки за допомогою позики банку І. В. Мічурін придбав разом із садибою, але практично зразу ж заклав через відсутність коштів і великі борги на 18 років. Через кілька років і ця садиба виявилася переповненою рослинами [3].

Наприкінці травня 1888 р. І. В. Мічурін вирішує купити землю в семи кілометрах від міста у слободі Турмасове на березі річки Лісовий Воронеж, де створює розплідник (площею близько 13 га) і протягом 1893–1896 рр. проводить досліді щодо акліматизації плодово-ягідних культур шляхом щеплення. Коли у розпліднику були тисячі гібридних сіянців сливи, черешні, абрикоси та винограду, він переконується в безуспішності даного методу і робить висновок, що ґрунт розплідника – потужний чорнозем, – „розбещує” гібриди, роблячи їх менш стійкими до російських зим [4].

У 1900 р. І. В. Мічурін переносить насадження на ділянку з більш бідними ґрунтами для забезпечення „спартанського виховання” гібридів. У 1905 р., коли йому виповнилося 50 років, він приходить до наступного етапу своєї діяльності, пов'язаного з найбільшими відкриттями і досягненнями, – до робіт над питаннями міжвидової гібридизації. У 1906 р. вийшли з друку перші наукові роботи І. В. Мічуріна, присвячені проблемам виведення нових сортів плодових дерев, і у 1912 р. він був нагороджений орденом Святої Анни 3-го ступеня [2].

Влітку 1915 р., в роки Першої світової війни, у Козлові лютувала епідемія холери, і померла дружина Мічуріна – Олександра Василівна. У цьому ж році рясний паводок на початку весни затопив розплідник, а потім сильні морози і сходження води зруйнували шкільку однорічників, призначених на продаж. Загинуло

також і багато гібридів. Проте, саме в ці роки І. В. Мічурін знайшов підтвердження ряду своїх думок і поглядів на закони успадкування ознак рослин, методику виведення сортів. І саме це втримало селекціонера на колишньому рівні його діяльності, дозволивши придушити особисте горе.

У 1916 вийшла з друку капітальна праця І. В. Мічуріна, в якій він висвітлив результати своєї роботи по створенню сортів плодкових рослин. На той час в розпліднику Мічуріна було більше 900 сортів рослин, виписаних з США, Франції, Німеччини, Японії та інших країн.

Після революції 1917 р. до Мічуріна прийшло справжнє визнання.

У 1934 р. на базі розплідника Мічуріним була створена генетична лабораторія, яка сьогодні називається – Центральна генетична лабораторія ім. І. В. Мічуріна Російської академії сільськогосподарських наук (ЦГЛ РАСХН), і займається розробкою методів створення нових сортів плодкових культур.

Будівля електробиологічної і фізіологічної лабораторій (репродукційне відділення Центральної генетичної плодово-ягідної лабораторії імені І. В. Мічуріна

Були надруковані три видання його Вибраних творів. Став почесним членом АН СРСР (1934), Академіком ВАСГНІЛ (1935), мав звання Заслуженого діяча науки і техніки. Був нагороджений Орденом Леніна (1931) та Орденом трудового Червоного Прапора.

В кінці лютого 1935 р. Іван Володимирович несподівано захворів. Але, не зважаючи на важкий стан здоров'я, він не кидав роботи і постійно цікавився всім, що відбувалося в розпліднику і взагалі в країні. Протягом березня і майже всього квітня 1935 р. в проміжках між нападами хвороби він посилено працював. Помер І. В. Мічурін 7 червня 1935 р., залишивши по собі пам'ять видатного перетворювача природи. Місто Мічурінськ є сьогодні загальноросійським центром садівництва. В ньому знаходиться НДІ плодівництва ім. І. В. Мічуріна та Мічурінський державний аграрний університет. У Мічурінському районі діють крупні плодорозплідники і плодоовочеві господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.tambovlib.ru/index.php?view=editions.bibliograf/date.michurin>
2. http://imichurin.narod.ru/michurin_izb/michurin_izb.htm
3. http://imichurin.narod.ru/Itogi60/0_3_bio.htm
4. http://ru.wikipedia.org/wiki/Мичурин,_Иван_Владимирович

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ І. В. МІЧУРІНА В ПЕРІОД ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ

А. О. Душка

*студентка 642 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Розквіт творчої діяльності І. В. Мічуріна настає після Великої Пролетарської Революції в СРСР (1917 року).

Вже будучи у похилому віці, але повний енергії і творчого ентузіазму, Мічурін з перших днів радянської влади віддає всі свої сили, знання і багаторічний досвід справі реконструкції народного господарства. Всі подальші роки свого життя він працює з величезною віддачею, цінує кожну годину, не звертаючи уваги на хворобу і не припиняючи своєї діяльності навіть за кілька днів до смерті.

З перших днів приходу нової влади, вчений зустрів її з великою надією. Адже за часів царизму його діяльність всіляко пригнічувалася і знаходилася у тіні. Про це говорить такий факт з його біографії.

Не залишаючи свого розплідника протягом усього періоду жовтневої революції 1917 року, на другий же день, незважаючи на стрілянину, що тривала на вулицях, Мічурін з'явився в тільки що організованій повітовій земельній відділ, де зустрівся з колишнім наймитом Дєдовим – комісаром земельного відділу, і заявив йому: „Я хочу працювати для нової влади”. Останній розпорядився в той же день скликати у справі Мічуріна засідання колегії, обіцяв поставити до відома Наркомзем і запропонував земельному комітетові Донської слободи вжити заходів що до охорони розплідника. Дєдов забезпечив Мічуріна і його родину матеріальною допомогою, і допомогою продовольством [5].

Визначний реконструктор флори, сміливий перетворювач природи, Мічурін являв собою зразок вченого-революціонера, справжнього героя праці, все особисте життя якого було підпорядковане єдиній меті – служінню труду і людству.

На зорі своєї наукової діяльності Мічурін був одинаком, згодом, з приходом нової влади у країну, з допомогою уряду, котрий створив належні умови для розвитку його наукової діяльності, вчений здобув визнання не лише у рідній країні, а й за кордоном. Від одинака-дослідника до директора всесвітньо-відомої науково-дослідної установи, до звання заслуженого діяча науки і техніки, доктора біології, почесного члена Академії наук СРСР – такий чудовий шлях Мічуріна [1].

Саме у цей період вчений плідно працює, його знаменита робота „Итоги шестидесятилетних работ” перевидається тричі.

За свої видатні наукові заслуги і виключно цінну діяльність в галузі садівництва І. В. Мічурін був нагороджений орденом Леніна і орденом Трудового Червоного Прапора. Місто Козлов, в якому жив і працював Іван Володимирович, ще за його життя було перейменоване в Мічурінськ і з розвитком у ньому мережі науково-дослідних і навчальних установ, що носять ім'я вченого, стало науковим центром садівництва, що має світове значення.

Скромність, відданість і всепоглинаюча любов до справи – вірні супутники Івана Володимировича протягом всього його життя.

З радянською владою до Мічуріна прийшла міцна і заслужена слава світового вченого. Закінчився важкий період, коли величезний досвід, блискучі відкриття, сотні високоврожайних сортів яблунь, груш, слив – все це не могло вийти за межі невеликої рослинної лабораторії-саду Мічуріна. Оточений глибокою повагою і любов'ю вже не окремих ентузіастів садівників, а величезного колективу працівників землеробства, підтримуваний рукою партії і радянського уряду Іван Володимирович зміг надати своїм роботам належний розмах.

Так у 1934 на базі розплідника Мічуріна створена генетична лабораторія, в даний час - Центральна генетична лабораторія ім. І. В. Мічуріна (ЦГЛ РАСГН), займається розробкою методів виведення нових сортів плодових культур, селекційною роботою. У результаті плідної діяльності вченого м. Мічурінськ перетворилося у загальноросійський центр садівництва, згодом тут також з'явився НДІ плодівництва ім. Мічуріна, Мічурінський державний аграрний університет.

18 липня 1918 Дедов писав Мічуріну: „Препровождая при сем копию постановления Коллегии от 29 июня и копии отношений в местный совет и Московский комиссариат земледелия, агрономический отдел просит Вас, Иван Владимирович, покойно продолжать Вашу исключительно полезную для родины работу...” [2].

29 червня 1918 Колегія Козловського повітового комісаріату землеробства, вивчивши розплідник Мічуріна, у своєму засіданні прийняла постанову про його націоналізацію: „Вследствие того, что плодовой питомник Мичурина при Донской слободе, в количестве 9 десятин, по имеющимся в комиссариате документальным сведениям является единственным в России по выводке новых сортов плодовых растений,... признать питомник неприкосновенным, оставившего временно до передачи в ведение Центрального комитета (Наркомзем) за уездным комиссариатом, о чём известить соответствующие волостной и местный советы, Мичурину предоставить право на пользование питомником в размере 9 десятин и просить продолжать полезную для государства работу по своему усмотрению. На производство работ выдать пособие в размере 3 000 руб., одновременно с сим сообщить о состоявшемся постановлении Московскому комиссариату земледелия (Наркомзем) с просьбой о принятии указанного питомника в свое ведение и под свое руководство”. [5].

22 листопада 1918 Народний комісаріат землеробства прийняв розплідник у своє відання, затвердивши І. В. Мічуріна на посаді завідувача їм з правом запрошення персоналу для більш широкої постановки справи [5].

До весни 1919 кількість експериментів в саду Мічуріна зросла до декількох сотень. У той же час Мічурін брав участь в агрономічних роботах Наркомзему, консультував спеціалістів сільського господарства з питань селекції, боротьби з посухою, підняття врожайності, відвідував місцеві агрономічні наради [4].

До 1920 р. Мічурін вивів понад 150 нових гібридних сортів, серед яких були: яблунь - 45 сортів, груш - 20, вишень - 13, слив (серед них три сорти Ренклюд) - 15, черешень - 6, агрусу - 1, суниці - 1, актинідії - 5, горобини - 3, волоського горіха - 3, абрикосів - 9, мигдалю - 2, айви - 2, винограду - 8, смородини - 6, малини - 4, ожини - 4, шовковиці (тутового дерева) - 2, горіха (фундук) - 1, томатів - 1, лілії - 1, білої акації - 1 [3].

Крім нового гібридного асортименту в розпліднику було понад 800 видів вихідних рослинних форм, зібраних Мічурінін з самих різних точок земної кулі [3].

У 1920 році Мічурін запросив на роботу агронома-плодівник І. С. Горшкова, який працював на той час у Козлові повітовим фахівцем з садівництва і був послідовником Мічуріна. Користуючись підтримкою місцевих органів влади, Горшков в січні 1921 року організував репродукційне відділення розплідника на землях колишнього Троїцького монастиря, який був розташований в 5 кілометрах від садиби і розплідника І. В. Мічуріна [5].

Але у відносинах Мічуріна і радянської влади була й інша сторона. Мічурін не був фахівцем у генетиці. Проте деякі його критичні вислови на адресу генетики пізніше використовував Т. Д. Лисенко. Ідеї Лисенка про можливість успадкування набутих ознак, „вегетативної гібридизації” та породження одних видів іншими пропагувалися під назвою „мічурінської агробіології”. З середини 1930-х рр. до початку 1960-х рр., так званий „мічурінський” напрямок біології користувався політичною підтримкою керівництва СРСР і проголошувався „творчим”, „ефективним” і „рогресивним”, на противагу „безплідним”, „ідеалістичним” та „реакційним” концепціям „формальної” (класичної) генетики. Ім'я І.В. Мічуріна протиставлялося іменам А. Вейсмана, Т. Морганна та Г. Менделя.

Програма КПРС, прийнята у листопаді 1961 р., містила вимогу „Ширше і глибше розвивати мічурінський напрямок у біологічній науці, який виходить з того, що умови життя є провідними у розвитку органічного світу”. Але і в нових умовах Мічурін як і раніше, залишався скромним трудівником. Все життя Іван Володимирович власноруч копав, сів, прищеплював і схрещував, уміло поєднуючи цю роботу в саду з діяльністю вченого, автора численних праць і статей [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мичурин И.В. Итоги шестидесятилетних работ. – 5 изд. – М.: ОГИЗ; Гос. изд-во сельскохоз. лит-ры, 1949.
2. Бахарев А.Н. Замечательная жизнь и работа И.В. Мичурина // Итоги шестидесятилетних работ. 1855-1935. – М.: ОГИЗ; Гос. изд-во сельскохоз. лит-ры., 1936.
3. Васильченко И.Т. Иван Владимирович Мичурин. – М.: Литература, 1963.
4. Труды Всесоюзной конференции по планированию генетико-селекционных исследований. – Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1933.
5. Александров В.Я. Трудные годы советской биологии: Записки современника. СПб.: Наука, 1993.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І. В. МІЧУРИНА

І. О. Суярова

*студентка 642 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Вся діяльність І. В. Мічуріна була спрямована на те, щоб людина, пізнавши закони формотворення видів, могла примусити природу давати ті форми і з такими якостями, які їй потрібні. “Ми не можемо ждати милостей від природи, взяти їх у неї – наше завдання”, – цим принципом він завжди керувався у своїй роботі.

Більшість стандартних сортів плодових рослин І. В. Мічурін вивів *методом гібридизації географічного віддалених форм* [1].

При виведенні нових сортів Мічурін надавав великого значення добору кожного батьківського сорту і підкреслював, що навіть вік рослин того самого сорту справляє вплив на якість гібридного потомств, і що дерева старшого віку краще передають свої спадкові ознаки, ніж молоді. Для одержання гібридів рослин віддалених видів і родин, для подолання їх несхрещуваності Мічурін розробив ряд методів. Суть віддаленого схрещування або віддаленої гібридизації полягає в схрещуванні між собою двох рослин, віддалених за спорідненістю в еволюції і за географічним походженням.

І. В. Мічурін створив *учення про вегетативну гібридизацію рослин*, суть якої полягає в тому, що для створення вегетативного гібрида один з компонентів, узятих для щеплення, повинен бути представлений спадково стійкою, консервативною формою, а змінюваний компонент повинен бути молодшим за віком, з не стійкою спадковістю.

За допомогою вегетативної гібридизації Мічурін вивів сорт Ренет бергамотний, що являє собою вегетативний гібрид груші і яблуні [3].

На основі вчення про вегетативну гібридизацію І. В. Мічурін розробив новий метод селекції – *метод ментора*, суть якого полягає у вихованні щепленням гібридних сіянців. Метод ментора він застосовував як метод підставлення і метод щеплення. У першому випадку сорт, що є ментором, беруть як підщепу, на яку прищеплюють рослину для виховання, а в другому випадку ментор (прищепу) у вигляді сіянця прищеплюють до рослини, яку виховують.

Метод ментора І. В. Мічурін застосовував у тих випадках, коли після схрещування батьківських рослин одержаний гібридний сіянець не цілком відповідав поставленій меті. Застосуванням методу ментора І. В. Мічурін прискорював ріст і терміни плодоношення, збільшував урожайність, змінював форму, величину, забарвлення, смак та інші якості плодів.

І. В. Мічурін встановив, що позитивний вплив ментора виявляється тільки протягом певного часу. Зважаючи на це, він точно регулював час дії ментора. Якщо ментором є прищепу, то для припинення дії живця ментора його треба видаляти із сіянця – підщепи. У тому випадку, коли ментором була підщепу, у прищепи штучно викликали коренеутворення – зрізали і укорінювали її.

Нерідко для створення нових сортів І. В. Мічурін застосовував не один, а кілька менторів, які по-різному впливали на рослину. Застосовуючи цей метод він вивів сорт яблуні „Бельфлер-китайка“, „Шампанрен-китайку“ („Кальвіль-китайку“), грушу „Бергамот Новік“, вишню „Краса півночі“, сливу „Терен солодкий“ і ряд інших цінних сортів плодових рослин [2].

Численні міжвидові й міжродові схрещування дали І. В. Мічуріну можливість встановити, що вони краще вдаються, коли за одну з батьківських форм брати не чистий вид, а гібридний сорт в перше його плодоношення; такий гібридний сорт, виведений для віддаленого схрещування, називається посередником.

При схрещуванні персика з мигдалем таким посередником у Мічуріна був гібрид від схрещування мигдалю степового (*Amygdalus nana*) з мигдалем Давида (*Amygdalus Davidiana*). Метод посередника був застосований також при виведенні сливо-абрикосових, вишне-черешневих та інших віддалених гібридів.

При віддаленій міжвидовій гібридизації звичайне штучне схрещування не давало результатів. Тоді І. В. Мічурін застосовував метод запилення сумішню пилку, суть якого полягає в тому, що на приймочку маточки материнської рослини наносять суміш з пилку кількох сортів або видів батьківської рослини. Таким чином, у процесі запліднення може брати участь не лише пилок близького сорту, а й віддаленого, який бажано ввести в процес гібридизації. І. В. Мічурін говорить, що „свій пилок, який потрапив, зрозуміло, в незначній кількості, на з'єднанні маточки під час запилення пилом іншого виду, не завжди шкідливий, навпаки, у деяких випадках, коли взяті два види вперто не з'єднуються, додавання материнського пилку в дуже малому проценті сприяло прийняттю чужого пилку; з цього можна припустити, що свій пилок кожної квітки має здатність, можливо, легше збуджувати маточку до акту запліднення і, можна гадати, вводити разом з собою і чужий пилок. Або так, що свій пилок, попадаючи на деякі із з'єднаних маточок і збуджуючи до акту запліднення разом з ними і суміжні приймочки (з'єднаної маточки), ти самим сприяє заплідненню чужим пилом“.

Для подолання несхрещуваності спадково віддалених рослин І. В. Мічурін розробив *метод вегетативного зближення*. Суть його полягає в попередньому (до схрещування) впливі взятих для схрещування рослин однієї на одну. Наприклад, на гібридну яблуню „Бельфлер-китайка“ (підщепа) він прищепив живці гібридної горобини „Мічурінка“ (прищепа). Живці горобини прижилися на яблуні і під впливом поживних соків яблуні змінили свої фізіологічні й біохімічні якості. Відбулося зближення двох віддалених у таксономічному відношенні рослинних форм – яблуні і горобини. Це зближення збільшувало можливість їх схрещування.

Усі дослідження Мічуріна були спрямовані на пізнання природи організмів, їх спадковості, мінливості й обґрунтування способів керування рослинами в потрібному напрямі. Мічурін застосовував гібридизацію в поєднанні з доцільним вихованням гібридних сіянців як організмів, що найбільше піддаються впливу середовища. Умови зовнішнього середовища є важливим фактором, що визначає спадкові якості виведеної рослини. Мічурін стверджував, що найстаранніший добір із селекційного матеріалу в ряді поколінь нічого не вартий, якщо цим організмам не буде надано відповідний ґрунт, добре живлення, світло тощо. Але зміни в організмі, що виникли внаслідок дії зовнішнього середовища в процесі його індивідуального

розвитку, не можна розглядати, відриваючи від спадковості, що склалася в процесі історичного розвитку даного виду.

І. В. Мічурін вважав, що навіть найстійкішу спадковість можна змінити гібридизацією і зміною умов середовища. Вирощений в результаті схрещування молодий організм з розхитаною спадковістю матиме більшу пластичність, і його розвиток з більшим успіхом можна скерувати в бажаний бік за допомогою різних методів виховання [1].

За 30 років наполегливої праці І. В. Мічурін створив близько 300 сортів плодово-ягідних культур, зокрема вивів ряд прекрасних сортів яблунь: Антонівка півторафунтова, Кандиль-китайка, Ренет бергамотний, Парадокс, Шафран північний осінній; груш: Бере зимова Мічуріна, Бере перемога, Бергамот Новік, Сурогат цукру; слив: Ренколд реформа, Терен солодкий; винограду: Північний білий і Північний чорний. Він ввів у культуру далекосхідну ягідну рослину – актинідію, вивів так звану „фіалкову“ лілію тощо. Відомий американський професор Ганзен в свій час сказав: „Жоден селекціонер в світі у всі часи не може похвалитися такою кількістю сортів, скільки може пред'явити Іван Володимирович” [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Береговий П. М., Лагутіна М. А. Видатні вітчизняні ботаніки. – К.: Радянська школа, 1969. – 224 с.
2. <http://ru.wikipedia.org>
3. <http://slovari.yandex.ru>
4. <http://dic.academic.ru>

ВНЕСОК І. В. МІЧУРИНА У ГЕНЕТИКУ ТА СЕЛЕКЦІЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РОСЛИН

М. О. Медведєва

*студентка 642 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Іван Володимирович Мічурін як селекціонер проводив найрізноманітніші дослідження по схрещуванню найрізноманітніших рослин, наприклад, дині і гарбуза, персика і мигдалю, малини і суниці, і заклав підвалини наукової теорії гібридизації. Проводячи міжвидову гібридизацію, він створював нові види рослин, яких раніше не було на землі. Серед них – цирападус – гібрид степової вишні і японської черемхи.

Мічурін зробив великий внесок у вчення про управління формотворчими процесами, вказавши на те, як можна по заздалегідь наміченому плану створювати нові сорти рослин.

Вагомим є внесок І. В. Мічуріна у розвиток генетики плодових і ягідних культур. У організованій ним лабораторії цитогенетики проводилося вивчення структури клітин, виконувалися дослідження по штучній поліплоїдії. Мічурін вивчав

спадковість у зв'язку із закономірностями онтогенезу і зовнішніми умовами і розробив вчення про домінантність. Він довів, що домінантність – історична категорія, яка залежить від спадковості, онтогенезу і філогенезу вихідних форм, від індивідуальних особливостей гібридів, а також від умов виховання. У своїх роботах він обгрунтував можливість зміни генотипу під впливом зовнішніх умов [2].

І. В. Мічурін – *один з основоположників наукової селекції сільсько-господарських культур*. Найважливіші питання селекції, розроблені Мічурінін: міжсортна і віддалена гібридизація, методи виховання гібридів у зв'язку із закономірностями онтогенезу, управління домінуванням, метод ментора, метод оцінки і добору сіянців, прискорення селекційного процесу за допомогою фізичних і хімічних чинників.

Мічурін *створив теорію підбору вихідних форм для схрещування*. Ним встановлено, що „чим далі відстоять між собою пари схрещуваних рослин – за місцем їх походження і умовами середовища, в яких вони розвивалися, тим легше пристосовуються до умов середовища в новій місцевості гібридні сіянці”. Схрещування географічно віддалених форм широко використовували після Мічуріна багато інших селекціонерів. Мічурін розробив теоретичні основи і деякі практичні прийоми віддаленої гібридизації. Запропонував методи подолання генетичного бар'єру несумісності при віддаленій гібридизації: запилення молодих гібридів при їх першому цвітінні, попереднє вегетативне зближення, виклистання посередника, запилення сумішню пилку тощо.

Переконавшись в непридатності методу акліматизації, Мічурін у своїй селекційній роботі *використовував три основні види впливу на природу рослини: гібридизацію, виховання гібрида, що розвивається, в різних умовах, і добір* [1].

Гібридизація для виведення сорту з новими, покращуваними ознаками найчастіше проводилася шляхом схрещування місцевого сорту з південним, таким, що володів кращими смаковими якостями. Але при цьому спостерігалось негативне явище – домінування в гібрида ознак місцевого сорту, причина якого полягала в історичній пристосованості місцевого сорту до певних умов існування.

Однією з основних умов, які сприяють успіху гібридизації, на думку Мічуріна є підбір батьківських пар. Він брав для схрещування батьків, віддалених за своїм географічним походженням. Якщо для батьківських форм умови існування не відповідають їх звичайним, вважав селекціонер, то отримані від них гібриди матимуть можливість легко пристосуватися до нових чинників, оскільки не буде однобічного домінування. В такому разі селекціонер зможе управляти розвитком гібрида, що пристосовується до нових умов.

Метод попереднього вегетативного зближення полягав у тому, що однорічний пагін гібридного сіянця, наприклад, горобини (прищепи) щепиться в крону рослини іншого виду або роду, наприклад груші (підщепи). Після 5–6-річного приживлення за рахунок речовин, що виробляються підщепою, відбувається зближення фізіологічних і біохімічних властивостей прищепи. Під час цвітіння прищепи її квітки запилюють пилком прищепи, внаслідок чого відбувається міжвидове схрещування.

Метод посередника застосовувався І. В. Мічурінін при здійсненні гібридизації культурного персика з диким монгольським мигдалем – бобовником з

метою просування персика на північ. Оскільки пряме схрещування вказаних форм не вдавалося, Мічурін схрестив бобовник з напівкультурним персиком Давида. Потім отриманий гібрид схрещувався з культурним персиком і був названий посередником.

У методі запилення сумішшю пилку І. В. Мічурін застосовував різні варіанти сумішей пилки. Наприклад, змішувалася невелика кількість пилку материнської рослини з пилком батьківської рослини. В цьому випадку власний пилок подразнював приймочку маточки, яка ставала здатною сприйняти чужорідний пилок. Інший спосіб полягав у тому, що при запиленні квіток яблуні пилком груші до останнього додавали трохи пилку яблуні. Частина насінних зачатків запліднювалася своїм пилком, інша частина – чужим.

Результати багаторічної роботи по виведенню нових сортів рослин І. В. Мічурін показав важливість подальшого за схрещуванням *виховання молодих гібридів*. При вихованні гібрида, що розвивається, Мічурін звертав увагу на склад ґрунту, метод зберігання гібридного насіння, необхідність частого пересаджування, характер і об'єм живлення сіянців тощо.

Метод ментора є оригінальним методом селекції плодово-ягідних культур, що розробив І. В. Мічурін і широко застосовував у своїй діяльності. Для виховання в гібридному сіянці бажаних якостей сіянець щепиться до рослини, що володіє цими якостями. Подальший розвиток гібрида відбувається під впливом речовин, що виробляються рослиною-вихователем (ментором) і у гібрида посилюються потрібні якості. За поглядами Мічуріна це відбувається тому, що в процесі розвитку гібридів відбувається зміна властивостей домінантності. Мічурін зазначав, що метод ментора зручний тим, що його ефективність можна регулювати наступними прийомами: 1) змінами співвідношенням віку ментора і гібрида; 2) тривалістю дії ментора; 3) кількісними співвідношеннями листя ментора і гібрида.

Характерною особливістю мічурінського учення є те, що воно тісно пов'язане з практикою і перевірене практикою. Теми дослідницької діяльності ученого були підсумком його сміливих експериментів, його практичних дослідів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорухіна В. Б., Перегудова Л. П. Иван Владимирович Мичурин // И. В. Мичурин и Тамбовский край: К 150-летию со дня рождения. Рекомендательный библиографический указатель. – Тамбов, 2005. – С. 4-6.
2. Дубинин Н. П. Генетика – страницы истории. – Кишинев, «Штиинца», 1990. – 400 с.

МЕТОД „МЕНТОРІВ“ І. В. МІЧУРИНА ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ПОМОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

О. М. Ковальчук

*студент 632 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Проблема вегетативної гібридизації має багаторічну історію. Протягом тривалого часу питання двостороннього впливу підщепи та прищепи залишається полемічним. Садівники здебільшого ігнорують цей вплив, тому більшість яблунь і груш культивуються за технологією ізольованих підщеп. Цей вплив ігнорував у своїй роботі і знаменитий селекціонер Бербанк. Слід зазначити, що деякі садівники нині займаються виведенням багатосортних дерев: наприклад, на одному дереві ростуть яблука різних сортів, причому число останніх інколи доходить до 25 [6].

Для управління розвитком гібриду важливим є детальне вивчення умов розвитку тих чи інших властивостей вихідних схрещуваних форм. З цією метою І. В. Мічурін розробив досить результативний метод ментора [5]. Сутність цього методу полягає в тому, що гібридний саджанець за допомогою щеплення зрощується з такими сортами, які мають якості, бажані для селекціонера. У результаті він розвивається за рахунок току пластичних речовин рослини-вихователя, або, іншими словами, ментора.

Метод ментора є одним із найяскравіших випадків взаємного впливу підщепи та прищепи. Таким чином, його слід розглядати як окремий випадок вегетативної гібридизації [6].

Помічникові Мічуріна, академіку П. М. Яковлеву, вдалося отримати щеплення лимона на грушу та айву; лимон, що став ментором, передав одну зі своїх властивостей (вічнозеленість) груші та айві, у результаті чого останні перестали скидати листя [1]. Але навряд чи можна назвати грушу й айву із прищепленим лимоном вегетативними гібридами, незважаючи на те, що у щепленої груші з'явилася одна із властивостей лимона, а лимон став більш холодостійким. Таким чином, підтверджуються слова Мічуріна про те, що ментором передаються, як правило, не всі ознаки його будови, а в більшості випадків лише окремі з них [1].

Заслуга І. В. Мічуріна полягає в тому, що він уточнив вплив одного з компонентів на період дозрівання та інші якості рослин. До Мічуріна садівники також рекомендували для прискорення першого плодоношення прищеплювати пагони молодого в крону дорослого дерева, яке плодоносить. Новаторство І.В. Мічуріна полягає в тому, що він рекомендує не проводити таке щеплення, а навпаки – прищеплювати до нижніх ярусів крони 3-4 черешки, взяті від плодоносного дерева з високою врожайністю: під впливом цього ментора гібридний сорт принесе плоди, після чого черешки ментора слід видалити вирізкою, інакше вплив властивостей щепленого сорту може поширитися і на якості плодів гібриду, а потім ця зміна протягом наступних років може остаточно закріпитися в новому сорті.

Якщо у ментора є бажані властивості, то для передачі їхні щеплені частини залишають плодоносити протягом перших трьох-чотирьох років. Цього часу

вистачає для закріплення в новому сорті змін, внесених ментором. Цей метод знайшов широке застосування у практиці Мічуріна в трьох основних випадках: з метою поліпшення якості плодів гібриду, збільшення здатності зимового лежання та зимостійкості [6]. Крім того, селекціонер пояснює впливом підщепи дикої яблуні той факт, що з насіння гібридів і культурних сортів, щеплених на дикій яблуні, виростають, як правило, дерева дикої яблуні [3].

І.В. Мічурін пише, що інколи впливом ментора вдавалося спонукати до початку плодоношення вже дорослі дерева гібридних сортів, які довго не давали плодів, щепленням у крону декількох черешків старих сортів, які відзначалися рясним плодоношенням [4]. Коли гібрид призначається для міжвидового схрещування, його прищеплюють до підщепи для попереднього (вегетативного) зближення у крону дерева іншого виду рослини – наприклад, горобину на грушу, айву на грушу, яблуню на грушу, грушу на айву або черемшину на вишню [3].

Цікавим є той факт, що І. В. Мічурін пояснював явище ментора впливом фітогормонів [2]. У його статті “Метод менторов” є такі слова: “У той час (на 1888 рік) якраз починався розвиток вчення про гормони і їх вплив на організм тварин, а тепер ... ми бачимо майже те ж явище й у царстві рослин. Та ж можливість омолодження, раннього настання статевої зрілості, виправлення різних дефектів будови організмів і, крім того, існує ймовірність повної зміни структури всього організму рослини, а в недалекому майбутньому ... цим шляхом людина буде створювати зовсім нові види рослин, які відповідатимуть потребам її життя і будуть краще пристосовані до неминучих змін клімату” [2].

Виходячи з означених фактів, явище вегетативної гібридизації є надзвичайно гетерогенним за своєю природою. На нашу думку, твердження про спростування наявності вегетативних гібридів хромосомної теорії є помилковим. Незважаючи на те, що хромосоми не з'єднуються, все ж під час вегетативної гібридизації спостерігаються окремі зміни хромосомного апарату: порушується редукційний поділ, змінюється кількість хромосом у статевих та соматичних клітинах рослинних організмів [6]. Ці зміни під впливом ментора подібні до впливу довгого зберігання насіння, рентгенівського випромінювання, колхіцину та інших факторів різної природи.

Таким чином, можна підсумувати, що метод менторів І. В. Мічуріна є досить цікавим, багатообіцяючим, однак результати його широкого практичного застосування у помологічній роботі є неоднозначними. Тому потрібно повторно перевірити його корисність і дати цьому методу зважену та науково обґрунтовану оцінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мичурин И.В. Метод ментора и значение стимуляторов // В кн.: Сочинения. В 4-х т. Т. 1. Принципы и методы работы / Гл. ред. акад. Т.Д. Лысенко. – М.: ОГИЗ, Гос. изд-во сельскохоз. лит-ры, 1948. – С. 528-534.
2. Мичурин И.В. Метод “менторов” // Там же. – С. 445-447.
3. Мичурин И.В. Подставка ментора // В кн.: Избр. соч. / Под общ. ред. проф. П.Н. Яковлева. – М.: ОГИЗ, Сельхозгиз, 1948. – С. 314-315.

4. Мичурин И.В. Разъяснение метода менторов и понятие о “ксениях” // В кн.: Сочинения. В 4-х т. Т. 1. Принципы и методы работы / Гл. ред. акад. Т.Д. Лысенко. – М.: ОГИЗ, Гос. изд-во сельскохоз. лит-ры, 1948. – С. 534-544.

5. <http://www.biorg.ru/skreshivanie.html>

6. <http://www.lisenkovshchina.ru>

СПІВРОБІТНИЦТВО І. В. МІЧУРІНА З ІНОЗЕМНИМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ І ОРГАНІЗАЦІЯМИ

І. І. Сидоренко

*студент 642 групи природничо-географічного факультету
Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*

Про широке визнання результатів роботи і досягнень І.В. Мічуріна свідчать численні відгуки видатних учених світу. Так, відомий селекціонер США, Нильс Ганзен, який багаторазово відвідував І. В. Мічуріна писав: „Мічуріна можна вважати великим творцем, художником істинним філософом і винахідником в області рослинництва. Його роботи будуть жити протягом багатьох століть, розквітнуть і принесуть ще більшу користь”.

Австрійський професор Цвегельт у своїй статті „Мічурін – російський Бербанк” підкреслює, що саме Мічурін „зсунув плідництво з мертвої точки” а те, що він створив, залишає в тіні навіть досягнення Бербанка, оскільки останній працював в м'якому Каліфорнійському кліматі, тоді як Мічурін, в боротьбі з суворою північчю, добився таких досягнень, яких не могла собі уявити найсміливіша фантазія”.

У 1896 році представник Вашингтонського сільськогосподарського інституту, професор Ф. Н. Мейер (Frank N. Meyer) уперше відвідав І. В. Мічуріна, і вивіз в США колекцію мічурінських яблунь, вишень і слив. Порівнюючи роботи Бербанка і Мічуріна, згодом він заявив: „Усе свідчить на користь останнього. Будь в Америці такий Мічурін, там озолотили б його. Наскільки у Бербанка походження нового сорту є секретним, настільки у Мічуріна все ясно. Походження кожного сорту детально їм висвітлено, а це головне завдання виробника, щоб ознайомити споживачів з перевагами сорту”.

У 1927 році за ініціативою І. С. Горшкова був створений кінофільм „Південь в Тамбові”, що пропагував досягнення Мічуріна. Фільм, окрім СРСР, був показаний за кордоном – у США, Німеччині, Чехословаччині, Італії, Прибалтиці. Фільм демонструвався в 1929 році на річному бенкеті наукової асоціації садівників в Нью-Йорку. Спеціальний ботанічний журнал „The Floriste Exchange” із цього приводу писав: „Як би ми не оцінювали теорію, методи і результати радянського режиму, ми не можемо заперечувати того, що науково-дослідна робота в цій країні стоїть на висоті і продовжує розвиватися при енергійній і діяльній підтримці з боку радянського уряду”.

Директор радянського бюро сільськогосподарської інформації в США професор И. А. Миртів, пересилаючи І. В. Мічуріну рецензії з американських

спеціальних журналів на цей кінофільм, написав: „Мені дуже приємно повідомити Вас, що Ваша наукова і високоцінна робота стала відома далеко за межами СРСР і прицьому в такій наочній і переконливій формі, що не можна бажати кращого. Результати Вашої роботи справили на американських учених-садівників чарівне враження”.

Сорти плодкових рослин Мічуріна були затребувані іноземними фахівцями і займали значні площі в США і Канаді. У своїй книзі „Підсумки 60-річних робіт” Мічурін писав: ”Виведена мною вишня Родюча не мала собі гідних суперників ні у нас в Союзі, ні за кордоном, і зокрема в Америці, де вишня Родюча почала розмножуватися ще 40 років тому і де зараз нею зайняті величезні площі”.

У 1898 р. всеканадський з'їзд фермерів, що зібрався після суворої зими, – за словами професора Саундерса „констатував, що усі старі сорти вишень як європейського, так і американського походження в Канаді вимерзли, за винятком „Родючої” Мічуріна з м. Козлова (у Росії)”.

У 1896 р. Мічурін був обраний почесним членом американського наукового суспільства „Бридерс”, після чого до революції його щорічно відвідували американські професори. Він згодом писав: „На сторінках закордонної та радянської преси мою діяльність частенько порівнюють з роботою американського плідівника Лютера Бербанка. Я вважаю це порівняння неправильним. У методах роботи Бербанка і моїх існує різниця. Про це ще задовго до революції вказували американські професори, що відвідували з року в рік мій розплідник”.

Мічурін не боявся піддавати жорсткій критиці і такі іноземні „авторитети”, як француз Турасс, бельгієць Ван-Монс, англієць Томас Ендрю Найт, голландець де Фріз, перед якими ідеалістичні учені-біологи схиляли голови. Аналізуючи роботи цих зарубіжних селекціонерів і генетиків, Мічурін вказував на те, що „...в залишених ними працях немає жодного послідовного повного описання виведення якого-небудь сорту, а якщо і попадаються уривчасті замітки, то повірте, якби автори були живі, то вони самі посоромилися б своїх помилок в цих зауваженнях”.

При такому визнанні у світі дивним здається ставлення до І. В. Мічуріна у Російській Імперії. Ось що писав він сам з цього приводу: „Уся дорога моя до революції була вистелена осміянням, зневагою, забуттям. До революції мій слух завжди ображався неосвіченим судженням про непотрібність моїх робіт, про те, що усі мої роботи – це „затії”, „нісенітниця”. Чиновники з департаменту кричали на мене: „Не сміти”! Казенні учені оголошували мої гібриди „незаконнонародженими”. Попи загрожували: „Не кощунствуй! Не перетворюй божого саду на будинок розпусти! (так ними характеризувалася гібридизація)”.

Але не зважаючи на визнання на батьківщині І. В. Мічурін відкидав численні фінансово вигідні пропозиції від іноземців, наприклад, голландці пропонували Мічуріну великі гроші (20 тисяч царських рублів золотом) за цибулини лілії фіалкової (виглядає квітка, як лілія, а пахне, як фіалка) за умови, що рослина ця більше ніколи не буде вирощуватися в Росії. 18 березня 1913 року Мічурін отримав від завідувача відділом інтродукції департаменту землеробства США Д. Ферчайльда лист з пропозицією часткового або повного продажу його колекції рослин: „Наш дослідник Франк Н. Мейер після розмов з Вами в січні написав нам, що Ви згодні прислати нам список Ваших нових і чудових гібридів, також список дикорослих

видів, зібраних Вами і на вашу думку більш здатних встояти кліматичним крайностям, чим звичайні російські різновиди цих фруктових дерев. Ці гібриди і нові види могли виявитися корисними в наших дослідях, які ми тепер проводимо з деревами і кущами в наших північно-західних степах. Чи буде Ваша ласка на те, щоб приготувати цей список у такій формі, щоб ми могли отримати уявлення про те, яку кількість кожного виду Ви могли б нам надати і яку винагороду Ви бажали б отримати. Якщо Ви згодні продати увесь наявний у Вас матеріал, то чи буде Ваша ласка на те, щоб призначити ціну за кожен вид окремо.

Якщо Ви бажаєте продати усю колекцію, будь ласка, призначте ціну за усю колекцію, і ми вирішимо: чи можемо купити її за призначену Вами ціну, чи ні. Я упевнений, що ми можемо досягти згоди, яка буде взаємно вигідною для Росії і для Сполучених штатів, і для Вас особисто. Якщо Ви побажаєте які-небудь північноамериканські рослини для проведення дослідів з ними, ми будемо украй раді надіслати Вам їх абсолютно безкоштовно, – якщо у невеликій кількості”.

Департамент землеробства США двічі умовляв Мічуріна переїхати в Америку, пропонуючи найкращі умови для роботи і значне винагородження, але той відмовився, пояснивши це так: „Погано приживаються дорослі рослини на іншому місці, а люди тим більше”.

Тільки при Радянській владі роботи Мічуріна були оцінені і отримали широкий розвиток. У 1923 р. розплідник Мічуріна був визнаний установою державного значення. На базі Мічурінського розплідника в 1928 р. була організована Селекційно-генетична станція плодово-ягідних культур, яка в 1934 р. була реорганізована в Центральну генетичну лабораторію ім. І. В. Мічуріна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мичурин И. В. Итоги шестидесятилетних работ. Издание пятое. – М.: ОГИЗ СЕЛЬХОЗГИЗ, 1949.
2. Жученко А.А. Роль научного наследия И.В. Мичурина в повышении эффективности отечественного садоводства //А. А. Жученко. – М.: Изд-во Рос. унив-та Дружбы народов; ООО «Агрорур», 2005.
3. Мичурин И.В. Избранные сочинения. – М.: Московский рабочий, 1950.
4. Люди русской науки. Иван Владимирович Мичурин. — М.: Энциклопедия.,1963. — С. 233-267.